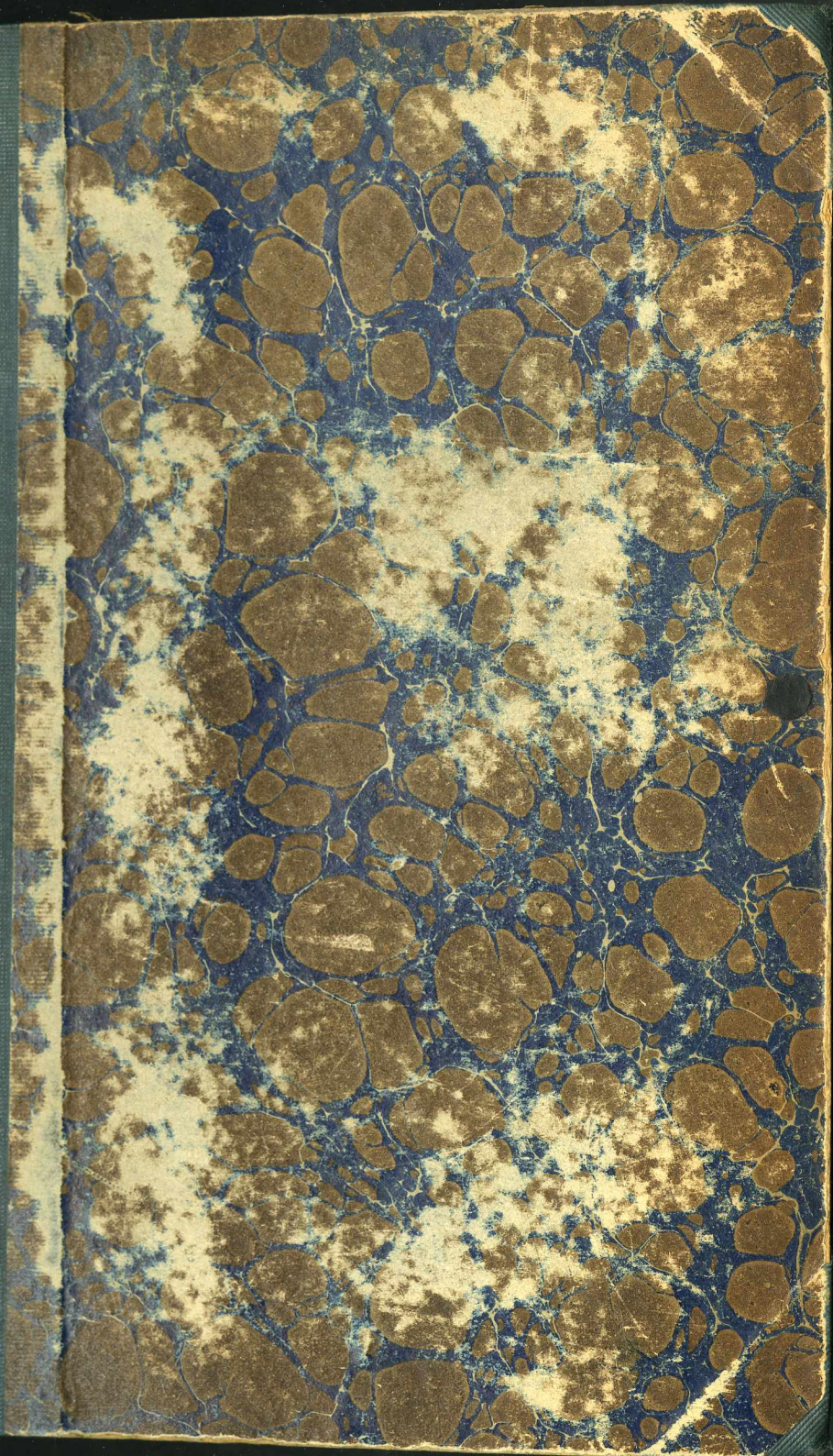

Politikai
röpiratok.

115.

115
960

A GYERMEKEK

NAGY HALANDÓSÁGÁNAK OKAI

ÉS

ANNAK MEGGÁTTLÁSÁT ELMOZDÍTÓ ESZKÖZÖK.

IRTA DR. ROTH,

LONDON.

12.

LONDON:

GROOMBRIDGE AND SONS,

5, PATERNOSTER ROW.

1869

Néhány évvel ezelőtt a "Congrès Scientifique de France" Rouen-ban tartott nagygyűlésében a következő kérdés került szőnyegre: "Mi az oka a gyermekek nagy halandóságának és melyek volnának az eszközök ennek meggátlására?"

Én több év óta foglalkozván e kérdés fejtegetésével, bátor voltam erre vonatkozólag nézeteimet előadni Ezek köztetszéssel fogadtattak, mint az illető közülés jegyző könyvén ek itt következő kivonatából látható.*

Tudva azt, hogy Magyarországon a gyermekek halandósága igen nagy, hivatva érzem magamat és bátorkodom a "Magyar Orvosok és Természetvizsgálók" nagyérdemű gyülekezetének jelen értekezletemet beküldeni azon alázatos kéréssel: *venné figyelembe az eszközöket melyek Angolhonban fogantatba vétettek a gyermekek sürű halálozásának meggátlására*, melyek annál inkább irányadóul szolgálhatnának Magyarhonnak, mivel azok a közegészség szempontjából Angolhonban kedvező eredményeket hoztak létre.

Midőn ezt teszem, czélom: közreműködni a magyar honi szaktársakkal az emberiség érdekében.

---

* CONGRÈS SCIENTIFIQUE DE FRANCE, À ROUEN, 1865.

SEPTIÈME SÉANCE GÉNÉRALE, 7 AOÛT 1865.

Dans un savant Mémoire, M. le docteur Roth expose les principales causes de la mortalité des enfans dans les villes de fabrique et les moyens d'y remédier. La principale cause de la mortalité des enfans est l'ignorance des mères de famille, qui ne connaissent pas, le plus souvent, les lois les plus élémentaires de l'hygiène des enfans. Le principal moyen d'y remédier est de combattre cette ignorance par tous les moyens possibles, par des associations, par des bibliothèques populaires, dans lesquelles seraient rassemblés des ouvrages élémentaires sur les principes de l'hygiène, par des conférences où ces principes seraient exposés au peuple, et surtout aux mères de famille. Ces moyens, qui ont reçu un grand développement en Angleterre, y ont déjà produit des résultats considérables au point de vue de la santé publique.

La lecture de ce savant Mémoire, dont nous ne pouvons reproduire ici les nombreux détails, a été accueillie par d'unanimes applaudissemens.

IIIe SECTION. — SCIENCES MÉDICALES.

Séance du 7 Août, présidence de M. le DOCTEUR ANCELON.

M. Roth, de Londres, donne un aperçu verbal sur la manière dont il a traité la question des causes de la mortalité des enfans dans les villes de fabriques. Ce médecin a parlé successivement de l'hérédité des causes rapportées à l'air atmosphérique, des exhalaisons, des compressions soit sur la tête, soit sur le corps, de la mauvaise habitude qu'ont certaines nourrices de faire coucher leurs nourrissons avec elles, de la qualité de la nourriture, de la privation de l'allaitement, des médicaments narcotiques pour les calmer, du surcroît de travail. Comme moyen d'y remédier, il signale surtout la distribution des brochures, les associations de bienfaisance pour les orphelins, les écoles pour les mères, etc.

A GYERMEREK NAGY HALANDÓSÁGÁNAK OKAI.

A gyermekek nagy halandóságának okai általában véve, csaknem mindenütt ugyanazok és különböző országokban egymáshoz végkép hasonlóak. A gyárvárosokban hozzájárulnak még ezekhez a helyi okok, melyek a gyárak minőségétől úgyszinte ezen gyárak különféle ágaiban alkalmazott munkások és gyermekek foglalatosságaitól vannak feltételezve. Ezen összes okok több csoportba osztályozhatók, a mi által könnyebbé válik utat és módot találnunk, mely ezek kevesbitését vagy épen elhárítását eszközlí.

Első Csoport.—Magában foglalja az öröklött okokat melyek abban rejlenek, hogy a gyenge, beteges szülők saját magukat örökítik meg gyermekeikben, kik csecsemőkoruktól felse rdülésükig mindennemű betegségre hajlandók, a melyek előbb utóbb sajnos következményeket szülnék. A görvélyes, tüdővésztes, nehéznnyavalyás, bánygyú, mértékletlen, bujakóros, sokszor hajlott korú atyák és a betegségek valamint a munkatúlterhelés által

elgyengült anyák szülnék többnyire oly gyermeket, ki nem csak születésétől fogva, de már azelőtt is magában hordja a gyengeség csiráját. Az elvetélés is innen származik.

Ezen gyenge gyermekek a ragályos és járványos betegségek támadásainak alá vannak vetve sőt többnyire áldozatul esnek; miért is úgy személyes mint emberbaráti kötelességünk, figyelmünket szerencsétlen felebarátinkra kiterjeszteni, kik legelőször esnek a járvány martalékaul, lakásaik képezvén keletkezésének forrását, honnét halált szórva, ágazik szét.

Második Csoport.—Magában foglalja az okokat, melyek létre jönnek azáltal, hogy a gyermeket meggátolják a tiszta levegő szükséges élvezetében.

Mindaddig míg egy család szűk térre van szorítva és nem bír elég tiszta levegővel, a levegő szükségképen egészségtelen. Több szűk térre szorított személy kigözlögése, a gyermekek túlszáma bölcsödék, kiseddóvó intézetek, iskolák és gyárakban; a mérges gázok, melyek szerves anyagok felbomlásából, csatornák, vágohidak, piszok, szemét, mindennemű vegytani fejlemények kipárolgása és elterjedéséből erednek; hozzá a test, ruha ágy sajátságos piszkossága, ép így a szoba, ház, udvar, utcza vagy szomszédságé okozzák a levegő elromlását és ez a leggyakoribb és szerencsétlenségre legelhanyagoltabb oka a gyermekek sűrű halálozásának.

De azon gyermekek is, kik elegendő tiszta és üde levegőt nyerhetnek, meg vannak gyakran gátolva, azt kellőképen élvezni, mivel az újonszülötteket bepolyázzák és a kis leányok ruházata a lehető legszorosabb. Ez ama általános képzelgésnek következménye, mely

leányaink és nejeink szép testállását a varrónő mesterséges korlátaiban keresi, és a mi az anyákat, kik többnyire igen tudatlanok mindenben, a mi az egészséget és egészségtant illeti, arra indítják, hogy feláldozzák leányaikat minél előbb egy balitéletnek, melyet sajnos! még igen sok orvos is oszt, kik, bár nem menthetik magukat tudatlansággal, még saját családjukban is megengednek ily szokásokat. Ezen osztályba belefoglalhatjuk még mint a csecsemő halálának egyik okát, a szokást, ennek fejét betakarni, és az anya vagy dajka mellé fektetni azon czélban, hogy melegen tartsák az éjen át, elaludvák a csecsemőt testök sulya vagy takaróval megfulasztják.

Harmadik Csoport.—Magában foglalja azon okokat, melyek viszonyban állnak a tápszerek minősége és mennyiségével: a dajka vagy anyatejtüli meyfosztás; a tehén, kecske vagy szamárteljnek hiánya; elrontása vagy meghamisítása ezen tápszernek, mely a legfontosabb és semmi mással nem helyettesíthető a csecsemő egészségének veszélyeztetése nélkül; természetellenes tápszerek és italok, melyek et a tudatlan szülők a szoptatás ideje alatt nyújtanak a gyermeknek, azáltal ennek nevelésében szerencsés fejlődést czélozván: mind ezen különböző eset egyformán forrása a halandóságnak.

A gyermekek rögtöni halálának okai feletti kutatások egy más okot világosítanak meg mely eredményezte, hogy ötven törvényes bizottságok által megvizsgált eset között, tulnyomó részök a tápszereknek tulajdonítvák, melyek rossz minőségük által rögtöni halált okoztak, rendszeren göresök által megelőztetve. A Manchesteri gyermekkorodában történt észleletek bizonyítják, hogy

szász gyermekekre, kik kilenczedik hónapukig anyjuk által tápláltattak, esett :

Jól kifejlett	62.6
Középsezrűen	23.4
Roszúl	14
—	—
	100
50 mesterségesen táplált gyermekekre.	
Jól kifejlett	5
Középsezrűen	13
Roszúl	32
—	—
	50

Ezen eset áll még a fejlettebb korú gyermekekről, kik vagy szegénység vagy a gazdag szülők tudatlansága miatt szenvednek: az elsők az élelem hiánya és rossz minősége, az utóbbiak a bőség és nyalánkság áldozatai. Az elégséges tiszta víz hiánya és ennek következtében előállott nyavalyák szintén ezen csoportba tartoznak és emlékeztetnek a példabeszédre: “A paraszt háza előtt levő bűzhödt mocsár dögvést terjeszt az úri lakba is.”

Negyedik Csoport.—Magában foglalja azon okait a halandóságnak, mely létre jö azáltal, hogy az anyai gondok hiányoznak és az egészségtan törvényei ismeretlenek az anyák, dajkák és azok előtt, kiknek feladatuk gondoskodni a gyermekekről és örködni nevelésök felett. Ezen nagyon elterjedt tudatlansághoz csatolhatjuk még az általam utóbb nevezett személyeknek hanyagságát és közömbösségét is. A szopás alatt és után, a fogzás

kezdeténél, hol a gyermekek különösen szükséglik a gondviselést és a folytonos figyelmet, az anyai gondok hiánya a leggyászosabb következményeket vonz magután. Ezen csoport fontos szerepet játszik, talán a legfontosabbat a gyárvárosokban, mivel a munkások, ha nem szerezhetnek eleget családjuk fenntartására, vagy ha szerzeményüknek csak egy részét is eltékozzolják, az asszonyok kénytelenek a jövedelmet szaporítani házon kívüli munka által.

Daczára a bölcsödéknek az anyák e kényszerült távollétének mindig következménye a gyermekek kisebb nagyobb halandósága. Ezen észlelet megerősült a halandóság csökkenése által az amerikai polgárháború következtében létrejött pamutkrisis alatt, a midőn ugyanis a pamut ritkasága miatt ennek gyártmánya Yorkshire és Lancashire grófságokban épenséggel megszűnt; a családanyák nem találván többé foglalkozást a gyárakban, kényszerítve voltak otthon maradni és nem nyertek a köz vagy magánjótékonyság következtében többet, mint a legszükségesebb élelmi szereket és ezt is a megszokottnál sokkal csekélyebb mennyiségben, de honn maradván, ápolák gyermekeiket; és ezen időszak emlékezetes a gyermekek között ezen két kerületben előforduló kevesebb halálozási eset által.

Angolországnak némely mocsáros részeiben megkezdtek ezeknek mesterséges kiszáritása után a földeket művelni; a nők, kik ezen munkálat előtt nem dolgoztak a házon kívül, foglalkozást nyervén a mezei munkában, rögtön bámulatosan öregbedett a gyermekhalálozás, mit tulajdonítani lehet az anyai gondok hiányának, es mit helyre pótolni nem volt képes a napszám emelkedése és a

mocsáros kigözlögések által az előtt eltelt levegő megjobbulása sem.

Hervieux a Párisi leleczkórház orvosa közzétett néhány év előtt egy jelentést, melyben kimutatja, hogy a bölcsödékben a folytonos vízszintes fekvés és az ápolás hiánya szemlátomást okozza a gyermek halálát.

Az anyák távolléte alatt az őket helyettesítő személyek nem lévén képesek csillapítani a gyermek sirását, mely egyedüli eszköz szükségletük és fájdalmuk kifejezésére, majdnem folytonosan változtatva kenyeret, czukros vizet és különféle opiumot tartalmazó italokat adnak a gyermeknek. Minden orvos, a ki csak kutatta a gyermekek halandóságának okait, megegyezett (a mi igen ritka eset közöttünk) abban, hogy a fele ezen haláleseteknek *narcotismus* következménye. Maga az anya, elfáradva a folytonos napi munka által és nem akarva, hogy a gyermek, ki sokszor szenved meggondolatlan bánásmód vagy kevésbé emészthető táplálék köbetkeztében, éjjel minden perczen felébredsz, ennek különféleképen használva adja az opiumot.

Még akkor is, ha némely anya fel akarja áldozni saját nyugalját, férje iránti vonzalma következtében és a házi csend fenntartása tekintetéből indittatva van narcotszert használni, a mellyel maga is gyakran él és a melyben nem lát egyebet mint rögtön enyhítő eszközt. Ezen anya nem is gondolja meg, hogy ezen mesterséges nyugalom előjátéka gyakran rügtöni halálnak.

A legtöbb véletlen eset, mely gyermekhalált okoz, elháríttatik a gondos anya jelenléte által, ki megóvjá a kisedet a tűzbe vízbe eséstől, hogy bajt okozzon magának és kitegye magát különféle veszedelemnek.

Dr. Farr azt mondja: "A gyermek sorsa, kit az anya

elhagy habár nem az utcán, de mégis otthon, mialatt a mezőn vagy gyárban dolgozik, kinek tisztaságot elhanyagolja, korai halál.”

Ötödik Csoport. — Mindennemű munka, ha kellenél hoszabb, gyengítő hatással bír a gyermekre, a ki alkalmaztatik bányák, gyárakban, s.t.b., mely munka felülhaladja életkorat és természeti fejlettségét. Nagyobb részben ülve foglalkadtatás, melyben a test némely része kénytelenítettik működni a többi kárára, a hol a mell és gyomor tiz tizenkét óráig összeszorul, a rossz testállás, melyben a gyermeknek dolgoznia kell megkivánja a logfontosabb szervek nagy számú elferdülését, senyvedését, melytől nem szabadithatja meg semmi csak a halál, határt szabva egy rövid, de hajh! az átszenvedett fájdalmak következtében felette hosszú életnek. Ha elhanyagoltatik minden, a mit a testnek észszerű fejlesztése megkiván és mi megképes hátráltatni a növekedő munka és a szűken mért térben ülfoglalkozás rossz hatásait, e sajnos eredmény csakhamar helyet talál.

Az elősorolt okok, melyek nagyobb részét megelőzni vagy melyek hatásait semlegesekké tenni vagy kisebbíteni lehet, a gyermekek között túlságos halálozásokat hoznak létre, és ha feltesszük, hogy nem azért születtek, hogy korán elhaljanak, magunkat kell okoznunk, látva azon szomorú tényt hogy 100 gyermek közül 40, 50 sőt több hal el az első tiz évben.

A GYERMEKEK HALANDÓSÁGÁNAK

GÁTLÓSZEREI.

Miután minden község érdekében van, minél na gyobb számú egészséges lokossal birni, el nem mellözhető szükségesség, hogy a nyilvános tisztaság élére állított biztosok, kiknek örködniök kell saját hatáskörükben mind arra, a mi a tisztaságot egészséget illeti, megakadályozzák a betegségi okok fejlődését sajátlag azokat, melyek a levegőt elrontják mind azon helyiségben, hol sok nép gyül össze, például huta, gyár, kórház böcsöde, kisededóvó, egyház, iskolákban s. t. b., Szükséges hogy ezen biztosok széles jogkörrel legyenek felruházva, hogy a mennyire lehet elhárítsák azon okokat melyek befolyással birnak sok egyénre, és az egészségi rendszabályok alkalmazása következtében magában a csirájában meggátolják a járványos nyavalyák elterjedését.

A családokban, hol a káros befolyások csak egynehány egyénre hatnak, a családanya van hivatva örködni a gyermek egészsége fölött. De hogyan remélhetjük, hogy az aszonyok kötelességüknek megfeleljenek mind addig mig kényszeritve vannak, házuktól távol lenni és mig azok kik otthon maradnak (itt nem csak a munkás, hanem az előkelőbb és neveltebb nőket értem) végkép tudatlanok az egészségtan leyegyszerűbb törvényei és gyermekeik észszerű nevelése körül.

Hogy ezen tudatlanság következményeit kevesbitsem, tiz év előtt nehány nemeslelkű hölgy segedelmével egy társulatot alakítottam "Ladies' Sanitary Association," név alatt, az egészségtan törvényeinek terjesztése és nép-

szerűsítésére. E társulat nem elégszik meg e törvények tiszta elméletével, hanem alkalmazni is törekszik, főleg ott, hol a szegénység honol, mint ez a terv következő kivonatából látható :

“Bebizonyult tény, hogy a sinlődés, betegségek, korai halál ezen országban (Angolország) oly okokból erednek nagyobbára, melyek megelőzhetők; azonban kevés gátló rendszabály foganatosított mindeddig, mely érintette volna a népesség egyéni szokásait,

“Ezen társulat kezdeményezői meg lévén győződve, hogy a testi szervezet elkorcsosulásának nem egy sarkalatos oka az egészségtani törvények nemtudásában fekszik, elismerték az egészségügyi ismeretek elterjesztése és népszerűsítésének szükséges voltát.

Eczéla :

1. Nyomatnak és kiosztogatnak háztartási és egészségügyi térgyacról szóló egyszerű és érdekes értekezleteket.
2. Alapítanak nyilvános könyvtárakat oly könyvekből melyek az egészséget és társadalmi jólétet tárgyalják.
3. Szerveztek gyakorlati felolvasásokat az egészségről ennek javításáról és a háztartásról.
4. Alapítottak társulatokat különböző helységben, a végre hogy az itt kimondott elvek gyakoroltassanak.

E cél elmozdítja: Az említett könyvecskek kiosztása a helység munkásai között, iskolák, kórházak és a családanyák gyűléseiben (meetings).

Alaptökék gyűjtése egészségi czélokra, mint: ablakokat fűrni (ezekre adó van vetve); a kemence füstölését meggátolni; mindenféle szemetet eltávolítani; kiosztani szappant, meszet a ház belsejének meszelésére; kölcsönadni könyveket mintákat ruhák szabására, keféket csöbröket és konyhaszereket.

A gyűlések rendezése, hol úgy a megnőtt leányoknak, mint a családanyáknak a háztartás és egészségtan rendszabályairól előadásokat tartanak.

Clubok alakítása (1 penny) heti tagsági díjjal ruhaszén, fürdés és mosásra.

Vége a minta-bölcsödék alakítása, melyek iskolául szolgálnak minden rangú családanyák, iskolamesternők és dajkák számára.

Gyakran kinevettek engem, midőn hirdetem, mennyire szükséges a nők kiképzése és hasonló intézeteknek alapítása, melyek tanodául szolgálnának ezeknek. Nem öröm nélkül olvastam ennél fogva Arnstein tanár egy értekezletének következő helyét:

“Két év előtt Franciaország Bordeaux, Nantes, Reims, Tarbes, Pau, Saint-Maixent, s. t. b. nevű városai-ban intézeteket jobban mondva iskolákat alapítottak csikók jobb nevelése és kezelése végett, kiemelni és fejleszteni minden jó tulajdonságukat. A csikó, mely közönséges bánásmód között meglehet egy idomtalan igásló lett volna, ez által a legbogyobb értékű diszparipává válhatik. Ezen iskolák igazgatói futárok, kocsisok, nyargoncok és lovászoknak, kik ezen iskolák tanfolyamát elvegezték, bizonyítványokat állítanak ki. Ezen iskolákra a kormány, 1863-ban, 349,500 frankot költött.”

Nem óhajtok a gyermekek számára többet, mint a mily gondoskodásban részesültek a csikók.

A MUNKÁSOK SZÁMÁRA IRT ÉS KÖZTÜK KIOSZTO-
GATOTT KÖNYVECSKÉKNEK LAJSTROMA.

A tiszta lég értékéről.—A tiszta víz használatáról.—A jó táplálás értékéről.—Egészséges ital befolyásáról.—Meleg öltözet előnyéről.—Az anyák egészségéről.—Miként kell ápolni az újonnszülöttet.—A víz és szappan hatalma.—Mikor lettetek óltva?—Az olcsó orvos, vagy egy szó a tiszta légről.—A romlott levegő pusztításai.—A gyermekek fürdése.—Az anya.—A nevelő.—A gyermekek az iskolában.—Valami a ház számára.—Mi az oka az egészségügyi berendezések hiányosságának a munkások lakaiban.—A község egészsége és a nép lakai.—Az ártatlanok méiszárlása.—Miként közelítik a halált.—Az egészséges ház titka.—A mesterséges szoptatásról.—Egy nőpéldány.—A darazsaknak fulánkjai vannak.—E mag vetése közben.—Az öltözet és mibe kerüléséről.—A háztartás élete, kötelessége, gondja és gyönyöre.—Elveszett és meglelt.—A menyasszony háza.—Példabeszédek az egészség és boldogságról.—A lebetegedés utáni hamar felkelés veszélye.—Hogy lehet egészséges gyermekeket nevelni.—Minden egyén egészségügyi kötelessége.—A mezei munka.—Mulattatások az ifjak és igazságok az idősebbeknek.—A sors csapása és a bű ; hogy kell ezekkel szembeszállni.

A fennmegnevezett társulat egy jelentés szerint 1867—ben 758,740 példányt adatott el az itt említett könyvecskékből 1 vagy 2 penny-jével.

A munkásoknak szánt felolvasásokon kívül népszerű előadások tartattak jeles orvosak által egy nőgyülekezetben, melyben jelen volt a hölgyek minden osztálya és a magas korok is ; ezen hölgyek meglátogatván később a szegényeket és munkásnőket, azoknak jó tanácsokat szolgálhattak.

Az elemi iskolákba a tanulók és tanulónők számára előadásokat hoztak be az élettan és egészségtanból.

Népszerű felolvasások tartattak továbbá a háztartás és egészségügyi

ismeretekről, a Twickenhami gazdasági museum által birt és kikölcsönzött szerek, minták teljes tárlatának kíséretében, kilencz nagy intézetben, London különböző helyiségén, a munkások és nejeik között, clubjaikban összegyűlve szórakozás és tanulás végett.

Testgyakorló intézeteket alakítottak nevelők és iskolamesternők számára, hogy megtenulják Ling gyakorlatait, melyek testgyakorló szerek nélkül eszközölhetők a szabad légben vagy minden fedett térben.

30,000 szegény gyermek vezetett ki több izben a zöldbe, hogy néhány órán át élvezzék a tiszta levegőt; sokan ezek közül nem részesültek soha ily nemű élvezetben, egy darab kenyér és egy kis tej az üdülés élvezetét növeszték.

A varró-és egyéb munkások munkával túlterhelését meggátlandó, a társulat pártfogása alatt egy minta intézet létesült, a melyben;

1. A nők csak 10 órát dolgoznak naponta egy órai munkaszünettel az ebédlésre és negyed óráival a theázásra.

2. 400 köblábnyi lég képezi a térfogatot, minden egyes munkásnö háló-termében.

3. Minden előkészület av egészség törvényeihez van szabva.

4. Az intézet a kerületi orvos felügyelete alá van helyezve.

Hasonló egészségügyi társulatok alakultak: Angolországnak: Bath, Brighton, Reading, Bristol, Oxford, és Leeds városaiban. Scotiának: Aberdeen, Glasgow, Paisley, s. t. b. városaiban. Irhonban: Dublinban és másutt.

En e részletes leírást azért adtam itt, hogy megmutassam, mi módon lehet általában a halandóságot különösen a gyermekekét ily társulatok által a mennyire ez tehetségünkben áll, elnyomni, és tartva attól hogy hosszú leszek, nem akarom adni hasonló társulatok működéseinek kimutatását.

Az öröklött okok csoportjában mi egyedül kevesbiteni vagyunk képesek a rossz eredményt, javítván a szülők és főképen az anyák egészségét, a gyermekeknek elégséges tiszta levegőt adva, őket a lehetőségig tisztán tartva és oda törekedve, hogy minél jobban tápláltassanak és ápol-

tassanak. Midőn években nyerne, azon kell lennünk, hogy mielőtt megengedhető alkalmaztatásuk a gyárában, testi erejüket fejlesszük észszerű testgyakorlat által; a munka ideje szükséges hogy tetemesen kisebbitessék és közbe közbe különböző játékok és testgyakorlatoknak hely adassék a szabad ég alatt; az enivaló mennyisége kell hogy arányban álljon erejük igénybevétele és testök növésével.

Hogy leszállittassék a legkisebbre a gyermekek halandósága, a munkásanyáknak nem volna szabad dolgozni a házön kívül, vagy ha máskép nem lehet, csupán néhány órát naponta; jobban kell vigyázniok a terhes állapotban és mind azon egészségügyi törvényeket alkalmazni mindenben, a mi házuk és családjukra vonatkozik. Ott a hol végkép lehetetlen, hogy az anyák viseljék gondját gyermekeiknek, az öket helyettesítő személyek akár otthon akár a bölcsödékben (melyeket szükséges volna egészen átalakítani), több lelkiismeretet tanusithatnának, és a szent kötelességet, a mely rájok van bizva, nem kellene kijátszaniok, a képmutatás látszatába takarva a legbünösebb hanyagságot.

Daczára hogy lehetne mondani, hogy esztelenség azon hiedelem, miszerint a gyermekek nagyobb fele megmenthető, kik tiz éves korukon alul hálnak meg, az én meggyőződése, hogy ez kivihető, mindig mindig erősödik, de az én tapasztalatokon alapult meggyőződése az is, hogy ez egyedül lehetséges a tudatlanság, ezen minden előhaladás egytetemes ellenségének legyőzése által; ha ez sikerül, akkor a gyermekeknek még nagyobb számát fogja a betegség megkimélni és a kinövési esetek, melyek sujtják öket életükön keresztül.

Miután megköszönöm önöknek türelmét, mellyel

halgatták a gyermekek halálozási okainak felszámolását, mely okok Önök előtt nagyobbára ismeretesebbek mint én előttem, melegen felhivom uraim Önöket mint állandó tanúit az emberiség szenvedéseinek és buzdítom, hogy élére álljanak társulatoknak, melyek czélja : a betegségek megelőzése, és meghosszabbítása az életnek, kiváltképen a gyermekekének.

DE BALLAGI GÉZA.

